

Každá etapa měla i svůj půvab

Portrét Jarmily Bělíkové

PETR BLAŽEK

Dne 6. května 2010 zemřela psycholožka, signatářka Charty 77 a členka Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Jarmila Bělíková. Patřila k lidem, kteří slyší velmi neradi, když se o nich hovoří jako o hrdinech, ačkoliv svým životem prokázali, že k nim tento příměr patří.

Narodila se 27. dubna 1948 v Brně, kde o osmnáct let později maturovala na gymnáziu na Slovanském náměstí. Poté začala studovat na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. Jako hlavní obor si vybrala psychologii. Vedoucím tamní katedry psychologie byl tehdy PhDr. Jaroslav Šabata, který v období Pražského jara patřil mezi známé představitele radikálního reformního křídla v komunistické straně. Na škole se seznámila s jeho synem Václavem a jeho budoucí manželkou Ivanou Šimkovou, kteří studovali stejný obor. V době studií se zajímala o divadlo, literaturu a poezii. Výborně ovládala francouzštinu a na konci šedesátých let dvakrát navštívila Paříž. Úspěšně sportovala, stala se dokonce dorostovou přebornicí ve vodáckém sportu v soutěži brněnských vysokých škol.¹

Po absolvování vysoké školy pracovala do konce roku 1972 jako klinický

psycholog v želivské pobožce Psychiatrické léčebny Havlíčkův Brod. Poté se přestěhovala do Prahy, kde měla slíbené nové odborné místo. Předběžná dohoda však nakonec nevyšla a mladá psycholožka několik měsíců umývala nádobí. Teprve po čase mohla nastoupit alespoň na místo sociální kurátorky při Obvodním národním výboru pro Prahu 6: *Pečovala o lidi propuštěné z výkonu trestu, pomáhali jim shánět ubytování, práci, pomáhala jim při jejich vstupu do života po období strávených ve věznicích.*²

Jak se ukázalo, dočasně mytí nádobí nebylo zdaleka posledním místem, které nemělo nic společného s jejím vzděláním. V červnu 1977 byla Jarmila Bělíková v souvislosti s podpisem *Prohlášení Charty 77* propuštěna ze zaměstnání. Bylo jí devětadvacet a dalších dvanáct let pracovala v různých pomocných profesích, nejčastěji jako uklízečka. O mladou signatářku Charty 77 se zajímala intenzivně

Státní bezpečnost, která k ní v létě 1977 zaregistrovala spis nepřátelské osoby.³ V březnu 1978 přibyl další svazek, tentokrát spis prověřované osoby s krycím jménem „Ela“, který nechali zaregistrovat příslušníci 1. oddělení 1. odboru X. správy FMV.⁴ Dobový zájem tajné policie o mladou členku VONS je také patrný ze svazku, který k ní vedla IV. správa FMV (Správa sledování StB). Patří mezi rozsáhlejší a obsahuje mnoho negativů a fotografií, které příslušníci StB pořídili při jejím sledování. Poprvé byla sledována na konci května 1978. Většinou se jednalo o celodenní akce, na které se podílela řada příslušníků StB. Podle dochovaných záznamů se Jarmila Bělíková podařilo dvakrát uniknout. Poprvé 13. března 1979 ve stanici metra Můstek, když krátce před uzavřením dveří vyskočila z vagonu. Podruhé ztratili sledovači „objekt akce Ela“ 29. března 1979 pro změnu v autobusu.⁵

1 *Knihovna Libri prohibiti*, sbírka VONS, sign. 310 (Uhl, Petr a spol.), inv. j. IV/15, HYBLEROVÁ, Ivana - RICHTEROVÁ, Zuzana: *Životní etapy. Portrét Jarmily Bělíkové*. Strojepis, listopad 1979, s. 5.

2 Tamtéž.

3 *Srovnej Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), Protokol registrace svazků agenturního a kontrarozvědného rozpracování, SEO KS SNB Praha, r. č. 28371.

4 *Srovnej ABS*, Protokol registrace svazků agenturního a kontrarozvědného rozpracování, SEO FMV, r. č. 14780.

5 *ABS*, f. Operativní spisy IV. S-SNB, svazek s krycím jménem „Ela“.

6.12.78 - byt v autokuse č. 140

Fotografii Jarmily Bělíkové pořídili příslušníci StB při jejím sledování

Foto: ABS

Zájem Státní bezpečnosti se v tomto období vystupňoval ze dvou důvodů. První souvisel se skutečností, že jejím tehdejší přítelem byl Jiří Dienstbier. Druhý pak s její účastí na několika schůzkách, kde se domlouval vznik VONS. Jarmila Bělíková se zúčastnila i jeho založení v pražském bytě manželů Bendových 27. dubna 1978.⁶ Výbor v následujících letech sehrál důležitou roli v prolamování informační bariéry, demaskování úředního jazyka a mapování stovek případů zvláště státních institucí. Jeho členové pomáhali postiženým se zajišťováním práv-

ního zastoupení, navštěvovali soudní líčení s nimi a nabízeli jim finanční výpomoc. Informace o jednotlivých případech vydávali formou sdělení, v nichž se obraceli na příslušné úřady a žádali je o nápravu. Zasílali je také do zahraničí, odkud byla vysílána prostřednictvím rozhlasových stanic. O informace Výboru se opírali také západní diplomaté při jednáních s komunistickým režimem. Důležité bylo, že sdělení obsahovala rovněž informace o řadových vykonavatelích represe, včetně jmen konkrétních příslušníků StB, prokurátorů i soudců.⁷

Jarmila Bělíková jako členka VONS tehdy sledovala například případ předválečného člena KSČ a signatáře Charty 77 Vladimíra Říhy, který byl jako dvaasedmdesátiletý odsouzen k šestiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody za napsání a rozšiřování strojepisné zprávy o svém výsledku na služebně StB. Zabývala se také kauzou bývalého vojenského přidělence na washingtonském velvyslanectví Vojtěcha Valy, který byl v roce 1978 odsouzen za údajnou špionáž k třinácti letům odnětí svobody v souvislosti se svým neúspěšným pokusem o ilegální přelet do Rakouska pomocí vír-

6 Srovnej BLAŽEK, Petr - PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů. Diskusní setkání 19. října 2007*. Pulchra, Praha 2008.

7 BLAŽEK, Petr - BURSÍK, Tomáš: *Pražský proces 1979. Vyšetřování, soud a věznění členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 2010, s. 5-6.

16.6. 48 - objezd v ul. Novovysočanské!

Další fotografie Jarmily Bělíkové ze sledování

Foto: ABS

níku vlastní výroby. Podílela se také na rozšiřování sdělení VONS. Pod svým jménem a s uvedením plné adresy například v listopadu 1978 odeslala generálnímu prokurátorovi ČSSR sdělení č. 58, ve kterém byly popsány tehdejší případy omezování osobní svobody příslušníky StB (proslulé „hlídky“ u dveří několika bytů signatářů Charty 77).⁸

O významu VONS svědčí skutečnost, že vedení ministerstva vnitra připravovalo již na podzim 1978 zásahy proti jeho členům. Plošné zatýkání a domovní prohlídky provedla tajná policie nakonec až na konci května 1979. Mezi zadrženými byla také Jarmila Bělíková, která byla následně vzata do vaz-

by a obviněna ze spáchání trestného činu podvracení republiky podle § 98 odst. 1, 2 písm. a), b) tr. zákona. Podle dochovaného protokolu o jejím zadržení se příslušníci StB objevili u dveří bytu v Novovysočanské ulici 29. května 1979 v 5.30 hodin.

Následovala několikahodinová domovní prohlídka, při níž vyšetřovatelé StB zabavili řadu různých strojopisů, dopisů, písemností, knih či magnetofonových kazet. Když zapečetili její byt, zůstal v něm bez pomoci bílý králík Barborka, kterého chovala. Poté ji odvezli do ruzyňské vazby, kde začaly výslechy, při nichž se Jarmila Bělíková chovala rázně, jak odpovídalo její povaze. S vyšetřovateli

Ostatně se to dá celé brát jako jenom jedna další životní etapa, kterou se musím prokousat, další etapa, jenom trochu jiná než ty předešlé. Ale ony i ty předešlé nebyly vždy lehké. A v každé z nich jsem něco ztratila, ale i zas něco jiného získala. A kdybych je chtěla hodnotit, tak bych musela říct, že každá měla i svůj půvab. A tak to bude určitě i s touto etapou, i když to zní trochu bláhově. Čert ví, co v ní ztratím, ale rozhodně to nebude čest a úsměv.

Z dopisu Jarmily Bělíkové z vazby
(17. června 1979)

StB se odmítala o čemkoliv bavit a na protest proti svému uvěznění držela také krátce hladovku.⁹

⁸ Tamtéž, s. 114–116.

⁹ Srovnej dokumenty uložené ve vyšetřovacím spise k této kauze ABS, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-40825 MV, sv. 8.

„Pražská desítka“. Fotografie členů VONS trestně stíhaných od června 1979. Zleva nahoře Václav Havel, Otta Bednářová, Petr Uhl, Jarmila Bělíková a Jiří Němec. Zleva dole Ladislav Lis, Jiří Dienstbier, Dana Němcová, Václav Benda a Václav Malý.

Foto: Libri prohibiti

Jde to s námi nýčko z kopce/scházíme se tejdně
v Hrobce/protistátní skupinka/dvě Olgy a Jarmilka.
Fanda Pánek

Zásah proti členům VONS vyvolal velké protesty doma i v zahraničí. Na místo zatčených vstoupili navíc do Výboru noví členové, kteří pokračovali v jejich práci. Do plánovaného procesu tak nakonec patrně z tohoto důvodu vybrali jeho organizátoři pouze šestici obžalovaných. Dne 11. září 1979 byli na základě usnesení zástupce generálního prokurátora ČSSR JUDr. Jaromíra Prokopa vyloučeni ze společného řízení Jiří Němec, Václav Malý, Ladislav Lis a Jarmila Bělíková. Z vazby byla zmíněná čtveřice propuštěna v prosinci 1979. Jejich trestní stíhání však pokračovalo a bylo ukončeno teprve o deset let později.¹⁰

Přestože nad Jarmilou Bělíkovou visela hrozba možného soudního procesu a byla nadále pod drobnohledem Státní bezpečnosti,¹¹ vrátila se k činnosti ve Výboru. Na jaře 1981 spolu s Olgou Stankovičovou, Olgou Havlovou a dalšími přáteli spoluzaložila Svépomocnou lidovou knihovnu Hrobka. Byla to svérázná stolní společnost, jejíž členy spojoval skutečný (či aspoň předstíraný) zájem o předválečnou brakovou literaturu. Společnost vydávala samizdatový časopis *Nový brak*, pořádala pravidelná setkání a různé recesistické akce. Byla to určitá forma úniku v dusné atmosféře počátku osmdesátých let.¹²

Teprve po pádu komunistického režimu se Jarmila Bělíková mohla vrátit k zaměstnání, které odpovídalo jejímu vzdělání a hlavně jejímu zájmu. Pracovala jako rodinná terapeutka.

Fotografie z domovní prohlídky v bytě Jarmily Bělíkové 29. května 1979 Foto: ABS

¹⁰ BLAŽEK, Petr - BURSÍK, Tomáš: *Pražský proces 1979*, s. 11–12.

¹¹ Dne 20. června 1980 byl 1. oddělením 1. odboru X. správy SNB zaregistrován k Jarmile Bělíkové pod krycím jménem „Ela“ spis nepřátelské osoby. Podle dochovaného záznamu byl údajně zničen 8. 12. 1989. ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování - Centrála (MV-KR), a. č. 88-19809.

¹² Blíže KOSATÍK, Pavel: „Člověk má dělat to, nač má sílu.“ *Život Olgy Havlové*. Mladá fronta, Praha 1997, s. 189–223.